

SIMPOSI WITTGENSTEIN

SIMPOSI WITTGENSTEIN. Girona, del 12 al 14 d'abril de 1989. Centre Cultural «La Mercè». Organitzat per la Secció de Filosofia de l'Estudi General de Girona, de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Una de les manifestacions més importants que s'han realitzat a casa nostra amb motiu del centenari del naixement de Ludwig Wittgenstein ha estat el simposi que se li dedicà l'abril del 1989 a Girona. Amb l'objectiu d'oferir —segons el programa— «una bona ocasió per recuperar alguns dels seus grans temes i per tornar-ne a examinar i discutir les implicacions i la rellevància» es va aconseguir reunir tot un seguit de grans especialistes en l'obra de Wittgenstein. Òbviament, comptar amb la presència d'alguns dels més clàssics intèrprets i exegetes del pensament wittgensteinià, com ara G.E.M. Anscombe, B. McGuinness, P. Geach i N. Malcom, dona un alt grau de rigor i de prestigi al simposi. Ara bé, això també conduí a enfocar des d'una molt determinada perspectiva els temes i els problemes de l'obra del filòsof austríac. D'aquí que el simposi s'equilibrés perfectament amb la participació de ponents com E. von Savigny, E. Tugendhat, J. Bouveresse i R. Bambrough, que mostraren un altre tipus d'aproximació a l'autor, amb més

vinculació amb el panorama global i actual de preocupacions filosòfiques. Al simposi no hi mancà la presència de coneguts especialistes de casa nostra, ja com a ponents, com J.M. Terricabras —directament vinculat a l'organització— i J.M. Ferrater i Mora, ja com a «chairmans» i dinamitzadors dels debats, com V. Camps, I. Reguera i J. Sádaba. Finalment, també es comptà amb la presència del prestigiós L. Geymonat, que intervingué a la sessió de clausura.

La conferència de la professora G.E.M. Anscombe, estudiosa i maresora del llegat filosòfic de Wittgenstein, inicià el simposi. La filosofia de la psicologia, i el fet de considerar-la com a teoria del coneixement, foren alguns dels seus temes. També va participar enèrgicament en alguns dels debats, amb l'avantatge de poder aportar alguns dels seus records personals de les classes del filòsof.

El professor B. McGuinness, reconegut investigador de la vida i l'obra del filòsof —és autor d'una biografia de Wittgenstein la publicació de la qual en castellà és anunciada—, fou el segon ponent. La seva conferència *The Earliest Strata of Proto-Tractatus*, no s'encarà en cap moment amb qüestions de contingut, sinó que es limità a l'ordenació i datació del complex material (els manus-

crits que donen peu a l'anomenat *Prototractatus*) que serví de base a Wittgenstein per a l'elaboració definitiva del *Tractatus* l'any 1918, a casa de la seva germana Elisabeth, durant un permís de guerra.

El ponent també es manifestà, en el curs del debat i a propòsit d'una pregunta de l'espanyol I. Reguera, sobre la conveniència o no de la publicació dels anomenats *Diaries Secrets* —recordem que van aparèixer en primícia mundial a la revista «Saber». McGuinness opinà que no era correcta la publicació «per se» d'un material de caire eminentment personal.

La conferència de P. Geach, *Wittgenstein on Names*, recorregué el pensament de Wittgenstein a l'entorn dels noms, des del *Tractatus* fins a les *Investigacions Filosòfiques*, tot exposant-lo en relació amb les concepcions de Frege i de Russell. Manifestà que el darrer Wittgenstein se sentia més atret del que correntment es creu per Frege, i que en les *Investigacions*, la crítica a una certa concepció de tipus realista del nom, va més dirigida a Sant Agustí que no a Frege o a Russell.

«Napoleó ha mort» —dir això quotidianament no planteja cap problema, però ens pot deixar perplexos quan ho considerem filosòficament: es pensa en quelcom que no existeix. A partir d'aquí es desenvolupà la minuciosa conferència de N. Malcolm, *The Mystery of Thought*. Amic personal i deixeble de Wittgenstein —és autor del record biogràfic *Ludwig Wittgenstein: A memoir*—, va abordar els casos en els quals pensem en un objecte que no existeix: la memòria, l'espera o la intenció, la negació i la falsedat. La tradició filosòfica ha tendit a cercar un objecte substitutori de l'inexistent objecte immediat —i el candidat més popular (el trobem en Russell també) ha estat la imatge. Ara bé, aquesta concepció no deixa de ser problemàtica, car està vinculada a una determinada —i errònia— concepció del significat: entendre el significat com aquella cosa que correspon a un nom. En aquesta concepció, hom confon el significat del nom amb el seu portador (vegeu el número 40 de les *Investigacions Filosò-*

fiques). El significat del nom, afirmava el darrer Wittgenstein, no depèn del fet que li correspongui quelcom, «el “locus” del significat és la “gramàtica”, que no ha de ser entesa com a mera sintaxi, ans vinculada a les “formes de vida”. La gramàtica constitueix el significat, però no ens diu res sobre la realitat —digué el conferenciant—. No hi ha buit entre el llenguatge i l'objecte del pensament».

El problema filosòfic del solipsisme fou una de les preocupacions constants a l'obra de Wittgenstein. Com demostrar que no estem tancats dins un jo personal? D. Pears, professor a Oxford, traductor juntament amb B. McGuinness del *Tractatus* a l'anglès, i autor de *The False Prison*, abordà aquest aspecte de la filosofia de Wittgenstein a la seva conferència *Connections between Wittgenstein's Treatment of Solipsism and the Private Language Argument*. En la seva ponència, el professor Pears va resseguir les formulacions de Wittgenstein contra el solipsisme, tot proposant una classificació bipartida en dos arguments interns i dos d'externs. Segons el ponent, el problema del solipsisme, encetat per l'autor en el *Tractatus*, no se solucionà fins a l'any 1936, com a culminació d'un període de reflexió que abastaria els set anys anteriors. Bàsicament defensà la necessitat d'interpretar el quart argument (el del llenguatge privat) conjuntament amb els tres arguments anteriors, per tal d'evitar així que semblés que Wittgenstein volgués alliberar-se de la pròpia temptació al solipsisme.

Al debat que seguí les intervencions de Malcolm i de Pears, I. Reguera plantejà la qüestió de la relació del darrer Wittgenstein —que renuncià a cercar la justificació, el fonament— amb la consciència postmodernista i nihilista, tot preguntant al professor Malcolm, com a amic personal que fou de Wittgenstein, si aquest darrer visqué personalment aquesta situació d'incertesa els darrers anys de la seva vida, i si tenia quelcom a veure amb tot això la consciència de Déu com a jutge. En aquesta intervenció es féu palès que un mateix autor pot ser abordat des de molt diferents —i potser incommensurables— preocupacions filosòfiques.

Els dos conferenciants de la tarda del segon dia —E. von Savigny i R. Bambrough— no es limitaren a exposar un determinat aspecte del pensament de Wittgenstein, sinó que intentaren endegar una reflexió pròpia, això sí, partint sempre dels suggeriments dels escrits wittgensteinians.

E. von Savigny, representant de la filosofia analítica alemanya i autor d'un comentari a les *Investigacions Filosòfiques*, realitzà una molt dinàmica exposició-interpretació, centrada sobretot en el paràgraf 249 de les *Investigacions*: per què pensem que el somriure d'un nadó infant no és una simulació? Però, de fet, von Savigny declarà que allò que li interessava era sobretot defensar el tret convencional de tots els nostres actes mentals. Acostumem a considerar el somriure d'un nadó infant com a no finit —a diferència del somriure de la vida social, que pot ser despectiu, irònic, conciliador, interessat... Ara bé, no és convencional el fet de reconèixer el somriure d'un nadó/infant com a honest? Això és el que von Savigny defensà, tot ampliant aquest convencionalisme a tots els actes mentals, recolzant-se en diversos paràgrafs de les *Investigacions* (vegeu per exemple el 584). Cal esmentar que la seva tesi aixecà polèmica i desacords.

Per la seva part, R. Bambrough, de Cambridge, tançà el segon dia amb la seva conferència *Wittgenstein's Lion*. Fou presentat com a autor d'un polèmic article, segons el qual Wittgenstein, amb les seves «semblances de família», solucionà el tradicional problema dels universals. «Si un lleó pogués parlar, no el podríem entendre». Aquesta és una laconica frase de la segona part de les *Investigacions*, i a partir d'ella el professor Bambrough manifestà faceciosament estar en desacord amb la frase esmentada, car, segons ell, si un lleó parlés, l'entendríem, i va desenvolupar una densa i acurada conferència sobre la comprensió i l'explicació. Es plantejà fins a quin punt tota explicació és explicació causal, i també si ja no es dona resposta a una pregunta a partir del moment en què se solventen les necessitats que la impulsen, sense que per a això se'n doni una

resposta directa. Cal tenir en compte les implicacions vitals que, segons el darrer Wittgenstein, hi ha en tot acte lingüístic.

El darrer dia el torn de ponències s'inicià amb la conferència *Some Risks of Wittgenstein's Method* de J.M. Terricabras, traductor i introductor del pensament de Wittgenstein al nostre país, i principal impulsor del simposi. Una concepció descriptiva del mètode recorre tota l'obra de Wittgenstein, però aquest mètode té el perill d'ésser mal interpretat, mal aplicat o mal representat —el mateix Wittgenstein caigué en algun d'aquests perills. Així, en el *Tractatus*, no només hi ha descripció, ans també explicació —i d'aquí la metàfora de l'escala. Fou l'any 1926 que Wittgenstein va descobrir el mètode purament descriptiu: la descripció de la gramàtica dels jocs de llenguatge. Un altre risc, però, és interpretar mots-clau en el darrer Wittgenstein, com ara «gramàtica», «significat», «jocs de llenguatge», com a categories ontològiques, i crear així la «doctrina» dels jocs de llenguatge. Tanmateix, J.M. Terricabras mantingué que en el darrer Wittgenstein també es pot parlar de mètode o mètodes. Els problemes filosòfics no són empírics ni ideològics, sinó conceptuals, derivats d'un mal ús del llenguatge que provoca un malestar conceptual; el mètode seria la clarificació, per via d'exemple, dels problemes filosòfics que es donen en els diversos jocs de llenguatge. El mètode filosòfic seria l'exemplificació: «els exemples són el mètode».

A *Wittgenstein on Frazer*, J. Bouveresse, professor a París i a Ginebra, i autor de nombrosos llibres sobre Wittgenstein —citem per exemple *La ryme et la raison* i *Le mythe de l'interiorité*—, s'encarà a uns escrits pòstums i en principi marginals del llegat de Wittgenstein: *Observacions sobre Frazer*. Tanmateix, aquestes observacions ofereixen un aspecte molt il·luminador del pensament del darrer Wittgenstein. Bouveresse no només ressaltà la crítica als prejudicis evolucionistes i racionalistes implícits a l'obra de l'antropòleg anglès Frazer, sinó que també, a partir d'aquestes notes de lectura, estengué la crítica al punt de vista d'antropòlegs contemporanis

com Levi-Strauss. Aquest darrer, que concep la màgia com a ciència del concret, segueix confonent —segons el ponent— ciència i màgia, quan és absolutament necessari conservar l'especificitat d'ambdós àmbits. S'ha de comparar la ciència primitiva amb la ciència moderna, i la màgia primitiva amb la màgia moderna. El professor Bouveresse també va abordar les semblances entre la recerca goethiana de l'«Urpflanze» i el mètode sinòptic —o «representacions panoràmiques»— de Wittgenstein.

Per a cloure el simposi hom programà un breu debat entre reconeguts historiadors de la filosofia, per tal de situar també l'autor en un marc més global. Malauradament, hi mancà per motius de salut Paul Ricoeur. Obrí el torn de curtes intervencions J.M. Ferrater i Mora, amb *L'art «deflacionari»*. Fou un comentari a les *Lliçons d'estètica* de Wittgenstein, en el curs del qual constatà que les concepcions filosòfiques wittgensteinianes porten implícita l'esfrondada de l'estètica en tant que disciplina filosòfica i ho associà tot plegat a allò que anomenà l'Art «deflacionari», és a dir, desinflat quant al seu valor cultural. Va arrodonar, finalment, la seva intervenció amb referències a Duchamp, a l'art conceptual i sobretot a Proust i als personatges d'*À la recherche du temps perdu*.

Ludovico Geymonat, el prestigiós historiador italià de la filosofia i de la ciència, va fer un recompte de l'impacte i de la introducció del pensament de Wittgenstein en la cultura italiana. A

través de la traducció d'una obra de Weismann sobre matemàtiques, realitzada per ell mateix, Wittgenstein començà d'ésser conegut i estudiat a Itàlia. L. Geymonat ressaltà sobretot la importància del Wittgenstein preocupat pels fonaments de la matemàtica i de la lògica.

En *Suggeriments sobre el mètode filosòfic en Wittgenstein*, l'alemany E. Tugendhat s'encarà amb la possibilitat de distingir entre conceptes apriorístics (com el del temps) i conceptes empírics (com poden ésser el de color o el d'hidrogen). La seva dissertació també s'ocupà d'harmonitzar el pensament de Wittgenstein amb el d'altres pensadors com Husserl (i el «Lebenswelt») i Sòcrates. La filosofia seria un pensament reflexiu: no es tracta de cercar noves dades (com en la ciència), sinó que cerquem entorn de quelcom que ja tenim.

Indubtablement, el «Simposi» ha col·laborat a l'apropament de la figura wittgensteiniana a casa nostra, tant pel que fa als especialistes i estudiosos, com pel que fa al públic en general: en aquest pla se situen les dues conferències de divulgació per a tot el públic dels professors J.M. Terricabras i J.M. Ferrater i Mora, que tingueren àmplia assistència. L'organització també anuncià la creació, a l'Estudi General de Girona, d'un fons bibliogràfic especialitzat en el filòsof austriac.

Josep Me Casasús,

Antoni Perarnau